

Folwark Wilanowski – zapomniane miejsce historyczne

Małgorzata Kaczyńska, Anna Różańska

Wilanów Manorial
Economy –
a Forgotten
Historic Site

Wstęp

Introduction

Folwark Wilanowski to unikalny zespół dawnych zabudowań folwarcznych towarzyszących podmiejskiej rezydencji magnackiej. Obszar dawnego Folwarku Wilanowskiego położony jest na południe od założenia pałacowo-ogrodowego w Wilanowie, obecnej siedziby Muzeum Pałac w Wilanowie, wzdłuż ulicy Stanisława Kostki Potockiego, dawnej drogi łączącej rezydencję wilanowską z pobliską wsią Powsinek. Pomimo, że obiekt od 1945 roku pozostaje we władaniu kilku użytkowników oraz pomimo wielu lat niewłaściwej gospodarki terenem, jeszcze do niedawna w dużej mierze czytelny był układ przestrzenny założenia folwarcznego. W ostatnich latach teren folwarku jest sukcesywnie zabudowywany nowoczesną zabudową mieszkaniową. Artykuł ma na celu przybliżenie problematyki ochrony konserwatorskiej założenia folwarcznego w Wilanowie wynikającej z niewystarczającej ochrony prawnej obiektu i skomplikowanych stosunków własnościowych. W artykule przeanalizowana została historia powstania Folwarku Wilanowskiego oraz formy ochrony konserwatorskiej obiektu i struktura władania jego przestrzenią. Na podstawie wizji lokalnej i aktualnej ortofotomapy¹ Warszawy dokonano analizy współczesnego zagospodarowania przestrzennego obszaru

i stanu zachowania historycznych zabudowań. Na podstawie analizy oceniono zmiany, które zaszły w jego strukturze przestrzennej i określono, w jakim stopniu możliwa jest dziś ochrona walorów historycznych folwarku.

Historia powstania Folwarku Wilanowskiego

History of Wilanów manorial economy establishment

Obszar dawnego Folwarku Wilanowskiego, którego relikty są czytelne we współczesnym krajobrazie Wilanowa, został ukształtowany na przestrzeni drugiej połowy XVIII i pierwszej połowy XIX wieku. Historycznie pełnił rolę zaplecza gospodarczego rezydencji wilanowskiej. Stanowił również integralny element kompozycyjny założenia pałacowo-ogrodowego. Kolejne zabudowania folwarczne postawały na zlecenie zmieniających się właścicieli rezydencji – Augusta Czartoryskiego, Izabelli Lubomirskiej i Stanisława Kostki Potockiego. Projekty zabudowań wykonywali znani architekci tacy jak Chrystian Piotr Aigner, Szymon Bogumił Zug i Jan Kotelnicki. Założenie folwarczne przylegało bezpośrednio do południowej części ogrodów wilanowskich – tak zwanego ogrodu angielsko-chińskiego i obejmowało obszar ograniczony terenami

założenia ogrodowego i Potokiem Służewieckim od północy, brzegiem Jeziora Wilanowskiego od wschodu, ulicą Zygmunta Vogla od południa i ulicą Przyczółkową od zachodu. W skład historycznego założenia folwarcznego wchodziły liczne zabudowania gospodarcze i mieszkalne rozlokowane po obu stronach drogi prowadzącej do pobliskiej wsi Powsinek, obecnej ulicy Stanisława Kostki Potockiego. Po wschodniej stronie drogi zlokalizowany został budynek obory zaprojektowany przez Chrystiana Piotra Aignera, tak zwana Holendernia², która od strony ogrodu wilanowskiego otrzymała neogotycką fasadę, a tuż za nią Lamus i piwnica. Po południowej stronie Holenderni, pod koniec XVIII wieku, wystawiony został niewielki dworek według projektu Chrystiana Piotra Aignera przebudowany przez Szymona Bogumiła Zuga – Dom Ekonoma zwany Domem Podstarościego³, połączony z Holendernią murem ozdobionym ostrołukowymi arkadami, a naprzeciwko niego stanął budynek stajni. Pomiędzy zabudowaniami ukształtowany został dziedziniec folwarczy, do którego prowadziła droga prostopadle odchodząca od drogi w kierunku Powsinka. Przy tej drodze wystawiono w końcu XVIII wieku jeszcze jeden budynek mieszkalny tak zwany Dom Malarza Kozłowskiego [Sikora 2007]. Na południe od dziedzińca folwarcznego, nad brzegiem Jeziora Wilanowskiego zlokalizowane zostały: dom dla służby, tak zwany

Czworak, nad stawem, stodoła, obora i towarzyszące budynki gospodarcze. Pod koniec XIX wieku w rejonie ulicy Zygmunta Vogla wybudowano budynek Fabryki Marmolady (tak zwanej Starej Gorzelni) mieszczącej przetwórnię owoców i warzyw, a później gorzelnię [Sikora 2007]. Obok fabryki wystawiono Stróżówkę. Po zachodniej stronie drogi w kierunku Powsinka wybudowano dwa równoległe do siebie budynki Spichrzy przebudowane na początku XIX wieku na browar. Za budynkami Spichrzy wybudowane zostały: budynek mieszkalny, tak zwany Czworak Młyński i kilka innych budynków gospodarczych. Na terenie Folwarku Wilanowskiego powstała też na przełomie XIX i XX wieku Szkoła oraz Lazaret wybudowany w pierwszej połowie XX wieku – obecnie niewielki drewniany Dworek zlokalizowany przy skrzyżowaniu drogi do Powsinka – ulicy Stanisława Kostki Potockiego z obecną ulicą Zygmunta Vogla [Sikora 2007]. Po 1945 roku Folwark Wilanowski, podobnie jak całe założenie pałacowo-ogrodowe w Wilanowie, na mocy reformy rolnej przeszedł na własność Skarbu Państwa, a następnie został przekazany w użytkowanie wieczyste różnym użytkownikom. Tym samym przestał pełnić funkcję zaplecza gospodarczego rezydencji wilanowskiej. Pod zarządem nowych użytkowników, w tym Rolniczego Zakładu Doświadczalnego SGGW zajmującego teren północny folwarku z licznymi zabudowaniami gospodarczymi i miesz-

kalnymi, obiekt popadał w ruinę. Jednocześnie na obszarze folwarku począwszy od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku zaczęto wprowadzać nową zabudowę mieszkaniową. Jako pierwsze wybudowane zostały niewielkie domki jednorodzinne wzdłuż ulicy Przyczółkowej, a następnie dwa kilkukondygnacyjne budynki mieszkaniowe przeznaczone dla pracowników SGGW przy ulicy Stanisława Kostki Potockiego, które stanęły na miejscu dawnych zabudowań folwarcznych. Pozostałe zabudowania folwarczne w większości nie były właściwie użytkowane ani remontowane. Obudowywane prowizorycznymi „dobudówkami” ulegały coraz większej degradacji. Wyjątek stanowił jeden z budynków Spichrzy, który został wyremontowany i zaadaptowany na siedzibę urzędu warszawskiej Dzielnicy Wilanów, a teren go poprzedzający przeznaczono na parking. Pomimo niewłaściwego użytkowania terenu folwarku i wprowadzania w jego obręb nowej zabudowy bez całościowej koncepcji jego zagospodarowania, jeszcze do początku obecnego wieku, przetrwał w dużej mierze układ przestrzenny założenia folwarcznego i zachowała się znaczna część zabudowań między innymi: Holendernia, Dom Podstarościego – dwa z budynków tworzących dziedziniec folwarczy (trzeci z budynków wyznaczających dziedziniec się nie zachował) dwa Spichrze, oba Czworaki, budynek Fabryki Marmolady, Szkoła, Lazaret, drewniany Dworek, Dom Malarza

Kozłowskiego i Stróżówka, Lamus i piwnice.

Formy ochrony konserwatorskiej i struktura własnościowa terenu

Forms of conservator's protection and structure of land ownership

Po 1945 roku, na mocy reformy rolnej, Folwark Wilanowski wraz z całym dobrami wilanowskimi przeszedł na własność państwa. Jego obszar został podzielony między trzech użytkowników wieczystych. Północna część folwarku, ograniczona ulicą Przyczółkową od zachodu oraz Jeziorem Wilanowskim i parkiem wilanowskim od północy i wschodu, wraz z większością zabudowań folwarcznych została oddana w użytkowanie wieczyste Rolniczemu Zakładowi Doświadczalnemu SGGW. Blisko dwuhektarową część południową z dawnym budynkiem Fabryki Marmolady (tak zwanej Starej Gorzelni) u zbiegu ulic Zygmunta Vogła i Stanisława Kostki Potockiego przekazano w użytkowanie wieczyste Spółdzielni „Społem” [Szpanowski 2006 i 2008]. Głównym inwestorem na terenie nieruchomości została Spółka Delpha Investments Group. Teren nad Jeziorem Wilanowskim oddano pod zarządek Miastu Stołecz-

nemu Warszawy, a następnie w wyniku przekształceń własnościowych przekazano spółce z.o.o „Arche” [Szpanowski 2006 i 2008].

Teren folwarku jest objęty ochroną konserwatorską w ramach wpisu do rejestru zabytków „Wilanowa – założenia urbanistycznego” w lipcu 1965 roku (nr rej. 639/1) i ponownego w 1973 roku. Treść decyzji z lipca 1965 roku została dodatkowo wyjaśniona postanowieniem z dnia 6.10.2006 roku⁴. Zgodnie z tym postanowieniem w obrębie chronionego założenia urbanistycznego znajduje się teren położony na południe od rezydencji wilanowskiej ograniczony ulicą Zygmunta Vogła i kanałem biegnącym wzdłuż ulicy Przyczółkowej. Zgodnie z opinią Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z 2005 roku⁵ dotyczącą granic wpisu założenia wilanowskiego do rejestru zabytków, folwark powinien zostać wpisany do rejestru jako samodzielny obiekt. Postulowane przez autorów opracowania granice ochrony dla folwarku powinny przebiegać od krańca Jeziora Wilanowskiego wzdłuż ulicy Zygmunta Vogła do skrzyżowania z ulicą Stanisława Kostki Potockiego, dalej wzdłuż tej ulicy, obejmując posesję z Lazaretem do wewnętrznej ulicy za południowym Spichrzem i dalej do wewnętrznej ulicy wzdłuż budynków pracowników SGGW, następnie wzdłuż tej ulicy do brzegu Potoku Służewieckiego i dalej do ulicy Stanisława Kostki Potockiego, potem wzdłuż tej ulicy do posesji

nr 6 (Dom Podstarościego, Holendernia) z tą posesją, a następnie wzdłuż ogrodzenia pomiędzy terenem folwarku a ogrodem wilanowskim do Jeziora Wilanowskiego. Wpisanie do rejestru zabytków folwarku postulowano też w projekcie planu ochrony dla Wilanowskiego Parku Kulturowego⁶. Postulaty uznano za bezzasadne w związku z uzyskaniem w 2006 roku wyjaśnień dotyczących wpisu do rejestru zabytków całego założenia urbanistycznego Wilanowa.

Wpisem do rejestru zabytków objęta została część zabudowań folwarcznych: Holendernia (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6A), Dom Podstarościego (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6A), Spichrze (ulica Stanisława Kostki Potockiego 7 i 11), Fabryka Marmolady, tak zwana Stara Gorzelnia (ulica Stanisława Kostki Potockiego 2). Do wojewódzkiej, a tym samym gminnej ewidencji zabytków włączono: drewniany Dwór – dawny Lazaret (ulica Stanisława Kostki Potockiego 1), Dom Kozłowskiego – Dom Służby Pałacowej (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6), mur przy Holenderni (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6), Folwark (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6A), oba Czworaki (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6B i 7A), Lamus – Dom Rybaka (ulica Stanisława Kostki Potockiego 6A) oraz dawny budynek Szkoły (ulica Przedatki).

Pomimo istniejących form ochrony prawnej Folwark Wilanowski nie sprawia wrażenia obiektu

chronionego. Obszar należący do SGGW, w obrębie którego zlokalizowana jest większość zabudowań folwarcznych, jest nieuporządkowana i zaniedbana. Na pozostałych terenach znajdujących się w rękach nowych inwestorów powstały osiedla mieszkaniowe przytłaczające swoją skalą założenie folwarczne. Pod opieką obecnych użytkowników terenu budowle zabytkowe niszczeją i tracą swoje walory zabytkowe. Czytelnym przykładem są obiekty takie jak Czworaki, niezagospodarowany Spichlerz czy Holendernia. Inne z kolei poddawane są niekorzystnym przebudowom, w wyniku których zmieniona zostaje drastycznie ich forma architektoniczna, tak jak miało to miejsce w przypadku dawnej Fabryki Marmolady.

Współczesne zagospodarowanie przestrzenne Folwarku Wilanowskiego

Present Wilanów manorial economy land development

Obecnie na terenie dawnego Folwarku Wilanowskiego trudno odnaleźć historyczny układ urbanistyczny. Większość zabudowań gospodarczych i mieszkalnych zlokalizowanych w północnej części założenia po obu stronach ulicy Stanisława Kostki Potockiego jest w stanie katastrofalnym. Nie zachowała

się forma historycznego dziedzińca folwarcznego, który tworzyły budynki Holenderni, Dom Podstarościego i wyburzony w latach powojennych budynek gospodarczy zamykający dziedziniec od zachodu. Obecnie przestrzeń ta jest rozdzielona prowizorycznym ogrodzeniem z metalowej siatki. Zabudowania znajdujące się po południowej stronie – Dom Podstarościego i Dom Malarza Kozłowskiego są wykorzystywane jako budynki mieszkalne. Są to niewielkie budynki ceglane, murowane i otynkowane kryte dachówką, dwu i jednokondygnacyjne. Oba domy, na tle pozostałych dawnych zabudowań folwarcznych, są w stosunkowo najlepszym stanie technicznym. W obrębie wygradzonego obszaru znajduje się parterowy budynek dawnej Holenderni. Zabytkowa budowla Holenderni wykonana została z cegły ceramicznej i przykryta dachówką. Od strony dziedzińca folwarcznego budynek jest otynkowany natomiast północna fasada od strony ogrodowej jest nieotynkowana i otrzymała wystrój neogotycki. Obecnie Holendernia oraz poprzedzający ją teren dawnego dziedzińca folwarcznego użytkowane są przez dwie firmy: jedną zajmującą się serwisem samochodów Land Rover i drugą zajmującą się naprawą samochodów osobowych i dostawczych. Obszar tej części folwarku pozostaje w kompletnym nieładzie. Od tej strony trudno też dostrzec walory zabytkowe historycznej Holenderni podziwianej przez spacerujących po ogrodach

wilanowskich, którzy widzą tylko ceglana neogotycką fasadę, nie mając często świadomości, w jakim stanie budowla znajduje się od strony zaplecza gospodarczego dawnej rezydencji magnackiej. Wygląd budynku świadczy o braku prowadzenia jakichkolwiek remontów i napraw elewacji czy pokrycia dachowego. Dodatkowo wygląd dziedzińca folwarcznego szpecą wystawione w sąsiedztwie Holenderni prowizoryczne budowle użytkowe (ryc. 1).

Po południowej stronie ogrodu otaczającego dawny dziedziniec folwarczy z Holendernią na przestrzeni ostatnich kilku lat powstały nowe osiedla mieszkaniowe. Pierwszą z inwestycji jest powstały w 2008 roku kompleks mieszkalny z towarzyszącą funkcją handlową – Rezydencja Królewska. Kompleks obejmuje pięć dwu i trzykondygnacyjnych budynków z mieszkaniami oraz dwadzieścia dwa domy jednorodzinne w zabudowie bliźniaczej i szeregowej. Na kondygnacji podziemnej kompleksu zlokalizowany jest jednopiętrowy garaż z miejscami parkingowymi⁷. Zabudowa kompleksu nie różni się niczym od typowych gęsto zabudowanych grodzonych osiedli mieszkaniowych z niewielkimi dziedzińcami wewnętrznymi powstających na terenie miasta i najbliższych przedmieść. Skala zabudowy przytłacza historyczne obiekty zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie, takie jak budynki folwarczne czy obiekty na terenie założenia pałacowo-

Ryc. 1. Folwark Wilanowski: 1 – Czworak Młyński; 2 – niewyremontowany Spichlerz; 3 – Spichlerz zaadaptowany na Urząd Dzielnicy Wilanów; 4 – domy jednorodzinne wzdłuż ul. Przyczółkowej; 5 – Dom dla służby (Dom Malarza Kozłowski); 6 – Dom Podstarościego; 7 – Holendernia wraz z dziedzińcem folwarcznym; 8 – osiedle mieszkaniowe za dziedzińcem folwarcznym.

Fig. 1. Wilanów Manorial Economy: 1 – building with living quarters for farm labourers; 2 – not renovated Granary; 3 – Granary adapted for the Wilanów District Municipality; 4 – single-family houses along Przyczółkowa Street; 5 – house for the servants (House of painter Kozłowski); 6 – Steward's Manor-house; 7 – cowshed called Holendernia with the manorial economy courtyard; 8 – housing estate behind the farm courtyard.

-ogrodowego w Wilanowie. Dodatkowo kilkukondygnacyjne budynki kompleksu zakłócają widok od strony ogrodów wilanowskich w stronę folwarku. W obrębie osiedla znalazł się też zabytkowy budynek dawnej Fabryki Marmolady (Stara Gorzelnia). Fabryka została wyremontowana i przebudowana. Obecnie na jej terenie znajduje się ośrodek SPA z gabinetami odnowy biologicznej i instytutem kosmetycznym. Obecnie dolna część budynku jest otynkowana, a górne partie elewacji z czerwonej cegły pozostawiono nieotynkowane. W wyniku przebudowy budynek stracił dawny charakter, a otaczająca zabudowa mieszkaniowa przytłacza go swoją skalą.

Drugą inwestycją jest powstały w 2010 roku dwupiętrowy budynek o nazwie Villa Vogla⁸. Zlokalizowany jest niemal nad samym brzegiem Jeziora Wilanowskiego, leżącego w obrębie Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i w bezpośrednim sąsiedztwie dawnego domu dla służby dworskiej tak zwanego

Czworaka nad Jeziorem. Budynek ma kształt podkowy z dziedzińcem wewnętrznym otwartym na jezioro. W budynku również znajdują się garaże podziemne z miejscami parkingowymi dla mieszkańców. Podobnie jak w przypadku poprzedniej inwestycji architektura kompleksu przytłacza swoją skalą obiekty historyczne. Ogrodzenie osiedla zlokalizowane w bardzo niewielkiej odległości od linii brzegowej jeziora utrudnia do niego dostęp i nie pozwala na spójne zagospodarowanie jego brzegów. Katastrofalny jest stan techniczny Czworaka nad Jeziorem – niewielkiego krytego papą otynkowanego budynku z cegły. Jego wygląd świadczy, że od wielu lat jest praktycznie nie remontowany i obecnie grozi zawaleniem. Mimo tak złego stanu technicznego budowli, do niedawna mieszkali tu jeszcze byli pracownicy gospodarstwa SGGW. Czworak jest ledwie widoczny i trudno dostępny od strony jeziora ze względu na naturalnie rozrastającą się roślinność łęgową.

Obszar po zachodniej stronie ulicy Stanisława Kostki Potockiego, ograniczony ulicą Przyczółkową, został częściowo zagospodarowany już w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Wtedy wybudowano wzdłuż ulicy Przyczółkowej bliźniacze niewielkie domki jednorodzinne z ogródkami, dość harmonijnie wpisujące się w ówczesny wiejsko-podmiejski krajobraz Wilanowa, oraz dwa kilkukondygnacyjne bloki mieszkalne dla pracowników SGGW stanowiące obcy element w przestrzeni założenia folwarcznego. W obrębie folwarku znajdują się nadal dwa zabytkowe Spichrze, dom dla służby zwany Czworakiem Młyńskim i jeszcze jeden budynek gospodarczy. Jeden ze Spichrzy został wyremontowany i zaadaptowany na siedzibę Urzędu Dzielnicy Wilanów. Drugi z nich pozostaje częściowo użytkowany jako budynek mieszkalny, a jego stan techniczny jest zły. W podobnym stanie pozostaje Czworak pełniący także funkcję mieszkalną. Oba budynki sprawiają

wrażenie nieremontowanych od lat. Teren wokół dawnych zabudowań folwarcznych w tej części założenia, oprócz dwóch bloków mieszkalnych SGGW, pozostaje niezabudowany. Obserwując to, co dzieje się po wschodniej stronie ulicy Stanisława Kostki Potockiego, można spodziewać się dalszych inwestycji budowlanych także w zachodniej części folwarku. Obszar na południe od terenu z dawnymi zabudowaniami folwarcznymi i blokami mieszkaniowymi SGGW, pomiędzy prostopadłą do ulicy Stanisława Kostki Potockiego ulicą Przedatki i równoległą do niej ulicą Zygmunta Vogla stanowią prywatne działki z domami jednorodzinnymi. W tej części zachowały się dwa historyczne budynki: Drewniany Dwór (dawny Lazaret) i dawna Szkoła. Oba budynki są w stosunkowo dobrym stanie technicznym, choć w wyniku zabudowy sąsiednich tere-

nów stały się słabo czytelne w przestrzeni. Dwór pełni obecnie funkcję galerii sztuki, a budynek dawnej szkoły nie jest użytkowany (ryc. 2).

Podsumowanie

Conclusion

Podsumowując, obszar Folwarku Wilanowskiego, mimo ochrony prawnej poszczególnych obiektów budowlanych oraz układu urbanistycznego, w dużej mierze został bezpowrotnie zniszczony. Decyzja o wprowadzeniu w obręb założenia folwarcznego nowej szeregowej, wielokondygnacyjnej zabudowy mieszkaniowo-usługowej zniweczyła odtworzenie w pełni jego historycznej formy przestrzennej. Forma architektury nowopowstałych osiedli nie nawiązuje swoją stylistyką do historycznych tradycji Wilanowa.

Działki budowlane obydwu developerów zabudowano wykorzystując maksymalnie dopuszczalne zagęszczenie zabudowy nie starając się wkomponować nowych inwestycji w historyczną przestrzeń, ani utrzymać dotychczasowej formy zabudowy rozdrobionej z domami wolnostojącymi otoczonymi ogrodami. Kolejnym czynnikiem degradującym obszar folwarku jest brak opieki nowych użytkowników nad historycznymi zabudowaniami w jego obrębie oraz niewłaściwy sposób ich wykorzystania powodujący często ich dalszą degradację i niszczenie. Przykładem takiej sytuacji może być katastrofalny stan techniczny Czworaka nad Jeziorem, czy kompletna degradacja dawnego dziedzińca folwarcznego przed zabytkową Holendernią wykorzystywanego jako plac do napraw samochodów.

Ryc. 2. Folwark Wilanowski: 1 – Drewniany Dwór – galeria sztuki; 2 – dawna Fabryka Marmolady – ośrodek SPA; 3 – apartamentowiec nad brzegiem Jeziora Wilanowskiego; 4 – Czworak nad Jeziorem; 5 – dawna Szkoła; 6 – nowy kompleks mieszkaniowy naprzeciwko Szkoły; 7 – dziedziniec folwarczny między Holendernią a Domem Podstarościęgo; 8 – bloki mieszkalne dla pracowników SGGW.

Fig. 2. Wilanów Manorial Economy: 1 – Wooden Manor-house – art gallery; 2 – former Factory of Marmalade – SPA Centre; 3 – apartment-house by the Wilanów Lake; 4 – building with living quarters for farm labourers situated by the Wilanów Lake; 5 – former School; 6 – new housing estate opposite the School; 7 – manorial economy courtyard between the Holendernia and the Administrator's Manor-house; 8 – block of flats for the Warsaw University of Life Sciences employees.

Mimo tak tragicznej sytuacji Folwarku Wilanowskiego nadal możliwe jest odtworzenie części historycznego układu urbanistycznego założenia poprzez uporządkowanie terenu pomiędzy Holendernią i Domem Podstarościego i zrekonstruowanie budynku gospodarczego zamkniętego dziedzińca folwarcznego od zachodu. Ratunkiem dla niszczącej historycznej zabudowy byłoby znalezienie dla niej nowej funkcji nie powodującej ich dalszej degradacji i pozwalającej na właściwe wyeksponowanie jej walorów zabytkowych. Dobrym rozwiązaniem byłoby wykorzystanie budynków do poszerzenia i wzbogacenia oferty Muzeum Pałac w Wilanowie – gospodarza założenia pałacowo-ogrodowego graniczącego bezpośrednio z terenem folwarku. Kolejną kwestią jest niedopuszczenie do dalszej chaotycznej zabudowy obszaru folwarku. Pożądane byłoby ustalenie założeń projektowych dla ewentualnych przyszłych inwestycji w zachodniej części założenia, w rejonie zabytkowych Spichrzy tak, by nowoprowadzana zabudowa miała charakter rozdrobniony nawiązujący do tradycyjnych form architektonicznych Wilanowa.

Małgorzata Kaczyńska
Anna Różańska

Katedra Sztuki Krajobrazu
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie
Landscape Art Department
Warsaw University of Life Sciences – SGGW

Literatura

1. Korzeń J., Myczkowski Z., Kaczyńska M., Korzeń K., Wielochowska M., 2009, *Projekt Planu Ochrony Wilanowskiego Parku Kulturowego*, Fundacja Karkonoska, Jelenia Góra – Warszawa.
2. Sikora D., 2007, *Problematyka granic ochrony konserwatorskiej rezydencji wilanowskiej i związanego z nią krajobrazu kulturowego* [w:] „Przyroda i miasto”, Wydawnictwo SGGW, tom X, część II, s. 347-363, Warszawa.
3. Sikora D., Hanaka A., 2005, *Opinia dotycząca podstawowych granic wpisu założenia wilanowskiego do rejestru zabytków*, KOBiDZ, Warszawa.
4. Szpanowski P., 2006, *Zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym otoczenia rezydencji wilanowskiej* [w:] „Przyroda i miasto”, Wydawnictwo SGGW, tom VIII, s. 159-179, Warszawa.
5. Szpanowski P., 2008, *Rezydencja wilanowska – pożądane sąsiedztwo?* [w:] „Zielone światy”, Wydawnictwo SGGW, s. 210-233, Warszawa.
6. http://www.delphi.pl/pl/rezydencja_krolewska.html, maj 2011
7. <http://www.arche.pl/oferta/villa-vogla>, maj 2011
8. <http://www.mapa.um.warszawa.pl/mapa/Mapa.aspx?service=Today>, maj 2011

Przypisy

- ¹ <http://www.mapa.um.warszawa.pl/mapa/Mapa.aspx?service=Today>.
- ² Rejestr zabytków nr 639/18; 01.07 1965.
- ³ Rejestr zabytków nr 639/19; 01.07 1965.
- ⁴ Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, Postanowienie nr 937/06.
- ⁵ Opinia dotycząca podstawowych granic wpisu założenia wilanowskiego do rejestru zabytków, D. Sikora i A. Hanaka, KOBiDZ, Warszawa 2005.
- ⁶ Projekt Planu Ochrony Wilanowskiego Parku Kulturowego. Autorzy: arch. Janusz Korzeń i prof. dr hab. arch. Zbigniew Myczkowski (koordynatorzy), dr inż. arch. Krajobrazu Małgorzata Kaczyńska, mgr hist. sztuki Krzysztof Korzeń, mgr inż. arch. krajobrazu Marta Wielochowska, Fundacja Karkonoska, Jelenia Góra – Warszawa, marzec 2009 r.
- ⁷ Informacje pochodzą ze strony internetowej developera Delpha Investments Group Sp. z o.o. http://www.delphi.pl/pl/rezydencja_krolewska.html.
- ⁸ Informacje pochodzą ze strony internetowej developera Arche Sp. z o.o. <http://www.arche.pl/oferta/villa-vogla>.